

ANALIZA

BCBP | office@bezbednost.org | Gundulićev venac 48 | 11000 Beograd

O autoru:

Miroslav Hadžić je predsednik Upravnog odbora BCBP i jedan od njegovih osnivača. U periodu od 1997. do 2005. godine bio je direktor Centra za civilno-vojne odnose, iz koga je iznikao današnji BCBP.

Autor je redovni profesor Univerziteta u Beogradu – Fakultet političkih nauka na kome od 2002. godine predaje predmete iz studijske oblasti Međunarodna bezbednost. Do sada je objavio knjige „Hronični manjak bezbednosti – slučaj Jugoslavija“ (2001), „Sudbina partijske vojske“ (2001), „Yugoslav People Agony“ (2002), „Potraga za bezbednošću – slučaj Srbija“ (2004) i „Jugoslovenska narodna agonija“ (2004). Uz to je autor preko 30 naučnih i stručnih članaka koji su objavljeni u stranim i domaćim časopisima, te autor poglavlja u više monografija i zbornika radova.

Kontakt:

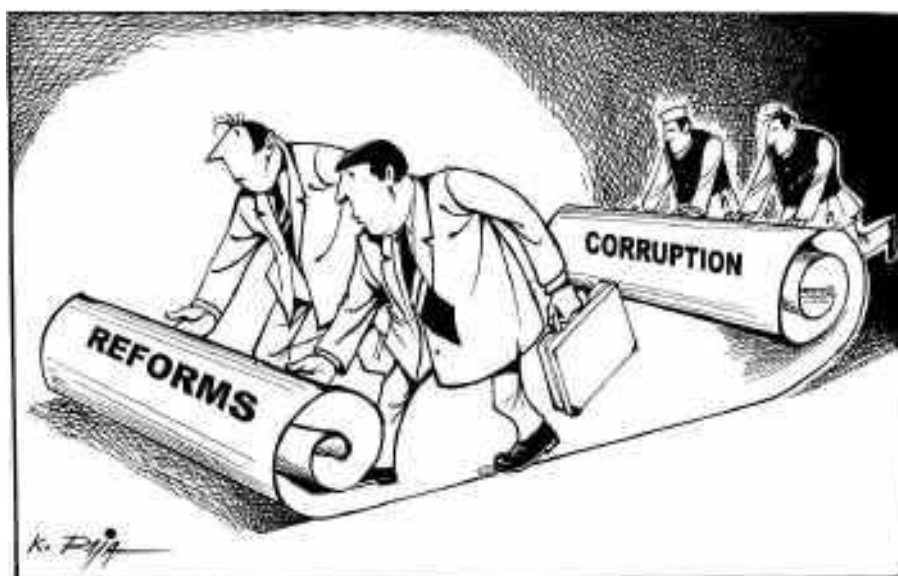
ambar@scnet.rs

Miroslav Hadžić

Treći deo teksta „Udruženi građani protiv korupcije u sektoru bezbednosti Srbije“

POLITIČKO NALIČJE KORUPCIJE

Oktober 2012.

Početa se polazišta za pouzdanije otkrivanje prave prirode korupcije u Srbiji mogu izvući iz teorijskog koncepta slabe države.¹ Valja zato odmah napomenuti da ova oznaka upućuje na unutrašnja obeležja neke političke zajednice, koja je okrunjena državom, a ne na njenu veličinu i snagu. Iz toga, uproščeno rečeno, sledi to da čak i države koje raspolazu zamašnim prostranstvima i većim brojem stanovnika ili koje pak imaju zavidnu vojnu snagu mogu biti slabe. O tome, uostalom, neporecivo svedoče skorašnji slučajevi raspada velikih i prividno snažnih država. Podsetimo da je Sovjetski savez to bio u svetskim, dok je SFRJ to bila u balkanskim razmerama. Nasu-

¹ Pogledati: Buzan, Barry. 1991. *People, States, & Fear*. Great Britain: TJ International Ltd; Holsti, Kalevi. 1996. *The State, the War, and the State of War*. UK: Cambridge University Press.

prot tome, ima brojnih primera koji pokazuju da i teritorijalno manje zemlje, u kojima živi relativno malobrojno stanovništvo – kao što su to u Evropi, na primer, skandinavske zemlje i Švajcarska – mogu biti jake države, odnosno ekonomski uspešne, politički stabilne i bezbedne zajednice.

Kao jedan od glavnih uzroka za slabljenje neke države istraživači navode nepostojanje ili pak nizak stepen socijalnopolitičke kohezije u datoj zemlji. Drugačije rečeno, slaba je ona država u kojoj između većine (dovoljnog broja) stanovnika ne postoji bazična i trajna saglasnost oko prirode političke zajednice i vrste poretka u kojima se živi. Takva država, kao i njena vlast uostalom, stoga ima stalni manjak legitimiteta. Otud u njoj tendencijski opada broj onih koji tu državu voljno prihvataju, dok raste broj onih koji ne žele da se sa njom poistovete (identifikuju) i koji zbog toga odbijaju da joj služe. U skladu sa tim, u njoj ujedno raste broj pojedinca i/ili grupa koji ne samo da izazivaju već i aktivno osporavaju autoritet i moć zvaničnih (legalnih) nosilaca državnih nadležnosti i ovlašćenja. U takvoj situaciji slaboj državi odanost i poslušnost, pre ili kasnije, odriču svi oni koji su, nezavisno od svojih razloga, nezadovoljni njenim izgledom i/ili delanjem. Nezadovoljnike ovo onda podstiče na to da svoju odanost prenesu na neke druge, često neformalne ili čak nelegalne, posjednike nekog dela socijalne, a potencijalno i političke moći. U takve, između ostalih, spadaju razne nedržavne ili paradržavne organizacije i ustanove, odnosno raznolike društvene grupe koje nastaju zbog htenja ili potrebe da budu zadovoljeni neki parcijalni – etnički, verski, politički, kriminalni, navijački i brojni drugi – ciljevi i interesi.

Zato svaka slaba država, kao što to pokazuje slučaj druge Jugoslavije, može lako da propadne ili da se raspadne, odnosno da nestane. Ovo tim lakše i eksplozivnije ukoliko ona nije opremljena delatnim ustavnim i sistemskim postupcima za mirno rešavanje i otklanjanje rečenih nesaglasnosti, odnosno za voljno postizanje i prihvatanje novog društvenog dogovora o prirodi zajednice u kojoj se hoće živeti. Ukoliko takva saglasnosti ipak izostane, datoj zajednici često direktno pretila opasnost od izbijanja unutrašnjih sukoba ili eventualnog unutrašnjeg rata. Ona se, stoga, od krvavog epiloga može jedino izbaviti ukoliko njeni podanici i njihovi politički zastupnici uspeju da se dogovore barem oko toga da mirnim sredstvima i na osnovu međusobnog kompromisa izmene političku prirodu i formu zatečene zajednice.² Da bi takav dogovor bio ostvarljiv, on bi trebalo, pogotovo u etnički i politički složenim zajednicama, da svakom njenom konstituensu osigura pravo da, po ranije utvrđenom ili naknadno dogovorenom postupku, slobodno napusti zatečenu, odnosno da osnuje svoju državu (zemlju).

Da bude teže, slaba je država u većini slučajeva ekonomski neuspešna, te zbog toga uglavnom i siromašna. Političko je ustrojstvo takve države po pravilu nedemokratsko. Otud se glavina realne moći i vlasti u njoj – uprkos ustavnim i sistemskim regulama, te manje ili više poštenim izborima i cikličnim promenama garnitura na vlasti – stiče, raspodeljuje i koristi izvan i nezavisno od postojećih ustanova. Zahvaljujući tome, tamošnji su posjednici vlasti i moći suštinski oslobođeni odgovornosti za svoje (loše) delovanje. Oni su, stoga, izvan dohvata svake delatne sistemske i sistematske, a pogotovo javne kontrole i nadzora. Po istoj mustri, u slaboj državi bivaju sticana, raspodeljivana i trošena ne samo materijalna bogatstva već i sva ostala javna dobra. Štaviše, porastom siromaštva društva i njegovih podanika tendencijski raste bogatstvo vladajuće klase i njenih satelita. Zato je takva država u principu nesposobna, dok je njena vladajuća klasa nevoljna da svojim podanicima uredno isporučuje osnovna javna dobra i usluge. Otud je, inače nedovoljna, količina ukupnih dobara i usluga kojima raspolaže slaba država nejednako dostupna svim njenim podanicima. Pošto je u takvim uslovima tražnja za ovim uslugama i

² Najsvežiji primer koji to dokazuje jeste ugovor koji je potpisan između Vlade Velike Britanije i čelnika Škotske o održavanju referenduma na kome će se stanovnici Škotske izjasniti o tome da li hoće da i dalje ostanu u sastavu sadašnje složene države (o tome vidi: Danas, 16. oktobar 2012. godine, str. 13)

dobrima uvek veća od državne ponude, podanici su primorani da svoje osnovne, a pogotovo preke potrebe, pokušaju da zadovolje na drugi način.

Zbog toga u slaboj državi kršenje zakona, te manje ili više skrivene otimačine i pljačke ubrzanim tempom postaju preovlađujući obrasci ponašanja. Otud je i korupcija u nekoj zajednici, uz organizovani kriminal i druge produkte nezakonitog delanja, samo nužna i krajnja posledica postojanja slabe i nefunkcionalne države. Štaviše, pri takvom sticaju okolnosti neželjena i/ili odbačena država prestaje biti socijalno i ekonomsko pribežište za svoje pojedinačne podanike, ali i za društvene grupe koje je tvore. Povrh toga, ona tom zgodom gubi ne samo oreol već i status ovlašćenog garanta njihovog opstanka, sigurnosti i bezbednosti. Ovakva država, umesto toga, postepeno prerasta u ključnog protivnika, odnosno u neprijatelja žitelja svojih. Nemoralnim tad prestaju biti varanje i pljačkanje matične države (zajednice). Poželjnim, štaviše, postaju svi akti kojima se njoj nanosi šteta, a sebi pribavlja kakva-takva korist.

Ako se sudi po gornjim pokazateljima, ne može se izbeći nalaz po kome je Srbija slaba država. Da bude teže, Srbiji i njenim žiteljima svakoga dana stižu na naplatu visoki ekonomski, socijalni i politički računi iz ratova na prostorima bivše Jugoslavije. Slaba je uteha to što ona, kako podučavaju ovdašnji krojači novog pamćenja i ciljnog zaborava, u tome navodno nije učestvovala. Čak i da je to bilo tako, a nije³, u konačnici je reč o združenoj prevari u izvedbi ondašnjih vrhovnika Srbije i nemalog broja njenih ratno nastrojenih žitelja. Tom je zgodom, naime, između ovih aktera obavljena trampa iz koje je trajne koristi, kako se tada verovalo, trebalo da imaju obe strane. Tadašnji se državni vrh, naime, svim silama trudio da održi privid o tome da Srbija nije učesnik niti jedan od vinovnika nastalog rata. Otud su, što uz javnu što uz skrivenu pomoć države, u rat iz Srbije odaslati svi oni koji su iz ličnih i drugih razloga za vojevanje bili spremni. Nadenuvši im odoru dobrovoljačku, srpski su se vođi bili ponadali da su tragove o svojoj umešanosti uspešno zameli. Usput rečeno, kada je počelo da manjka onih koji su jedva čekali da uskoče u rat, pribavljanje novih dobrovoljaca prešlo je u nadležnost vojne policije. Ondašnje su srpske ratovođe svoje delegirane ratnike zauzvrat unapred i prećutno abolirali od svake krivične, političke i moralne odgovornosti za brojna ubistva, pljačke i ostala nepočinstva. Za to su vreme prestoni voditelji rata, koji se njima nije dogodio, u sadejstvu sa svojim medijskim huškačima i lovcima na blago prionuli na temeljno pljačkanje Srbije i u njoj preostalih podanika. Uslov za to bio je da oni i njihovi, makar i po cenu uvođenja ogoljene diktature, ostanu na vlasti. Otud je u vremenima tim korupcija stigla na obode javne i političke pažnje, te prividno (p)ostala bezopasna društvena igra za naoko sitan čar.

Povrh toga, Srbija danas oberučke ubira grke plodove ranijih, a povelikih političkih ulaganja u korupciju. Otud su njeni sadanašnji podanici, kao i njihovi roditelji, te bliski im preci uostalom, socijalizovani u koruptivnom okruženju. Istom zgodom oni su se dobrano srodili sa korupcijom.

Potporni su temelji za masovnu korupciju puka ovdašnjeg, ne samo u Srbiji, postavljeni masovnim deljenjem „besplatnog ručka“ u izvedbi negdašnjih komunističkih vlasti. Na stranu to što su prve brazde, iz kojih su nicalle glave šećera, gospođe ministarke i rodoljupci, u Srbiji uzorane znatno ranije. Naime, da bi pridobile vernike svoje za svetlu budućnost Partije i njene oligarhije, vlasti druge Jugoslavije su im unapred i budžašto delile svu moguću robu iz zamišljenih (izmišljenih) magacina komunizma. Za tu su svrhu, uz sve ostalo, obilato uzimani skupi strani zajmovi, dok su građani pokorni čašćavani jeftinim kreditima. Otud je u toj zemlji stalno više trošeno, nego što je proizvedeno. Na tim je zasadima stvaran i održavan privid o tome da ova država i njeni žitelji mogu lagodno i beskonačno dugo da žive bez

³ O tome rečito i dokumentovano svedoči optužnica koju je Borisav Jović ispisao protiv sebe ali i svog šefa te ostalih saučesnika u tom preduzeću; uporedi: Borisav Jović, Poslednji dani SFRJ, Kompanija Politika, Beograd, 1995.

prevelikog rada. Tu negde, uostalom, treba tražiti izvore navodne jugonostalgije čak i među Srbima, koja se očituje u čuvanju naknadno idealizovane i zlatotiskom urešene slike o srećnim i dobrim starim vremenima.

Ne čudi stoga to što su onda žitelji druge Jugoslavije složno odbili da plate visok račun za besplatan ručak, koji im je isporučila ekonomska kriza početkom 80-ih godina prošlog veka. Da bude gore, ubrzano je rastao broj onih koji se nisu mogli više domoći ni redovnog ručka. U tom su trenutku stvar u svoje ruke preuzeli nacionalni radenici i njihove političke vođe. Oni su, sve uz zdušnu podršku rivala iz protivničkog tabora, uspeali da saplemenike svoje prvo ubede u to da su ceh napravila neka druga (inoverna) plemena s kojima žive pod istom šatrom. Međutim, kada su nacionalne vođe uspele da ih ubede i u to da oni taj ceh – kome su hitro pridodati navodni dugovi sa istorijskog raboša – mogu i da treba silom da naplate od prvih komšija i sudržavljana svojih, ratno je rasturanje Jugoslavije postalo neizbežno. Otud je borbeni motiv zaraćenih naroda, uz ostalo, održavan obnavljanjem mita o još raskošnijem besplatnom ručku, koji ih čeka u njihovoj novoj i etnički čistoj domovini. Krvoločnom međusobnom borbom za svetu nacionalnu stvar ujedno su otvarani dodatni prostori i otkrivani novi načini za razućivanje, obogaćivanje i dalje bujanje korupcije. Ovo tim lakše, jer su ratom (ratovima) zagospodarili politički i ostali kriminalci. U momentu kada je ustoličeno pravilo po kome je bilo dozvoljeno čak i zločine činiti u ime odbrane ili pobeđe svog naciona, nestale su i poslednje moralne ustave pred korupcijom. I ne samo pred njom.

Kada je Srbija, doduše protiv volje svojih čelnika, ipak postala nezavisna država, nju je preplavio novi talas masovne korupcije, koja je izvirala iz starih, a nezatrpanih socijalnih i političkih kladenaca. Pošto je obećana, a etnički čista budućnost uporno izbegavala da stigne, centralno je korupcijsko polje u njoj zaposela kupovina socijalnog mira. Uporedo je počela da buja skrivena trgovina političkom voljom i izbornim listićima zatečenih i zatočenih građana. Novovremenski su vladavci Srbije otud nastavili da, po u komunizmu već oprobano receptu, potkupljuju svoje glasače, samo sada hlebom nasušnim. Repertoar koruptivnih metoda i sredstava, dakako, stalno je i kreativno širen. Za tu su svrhu pored, opet skupih, zajmova sada korišćene i strane donacije. Niko otud ne zna pouzdano za koje su svrhe korišćeni, odnosno u čijim su sve džepovima završili silni novci koji su se u Srbiju slili u vidu pomoći nakon 5. oktobra 2000. godine. Za razliku od toga, Miloševićev je režim, budući izolovan i ratom iscrpljen, morao neprestano da pljačka svoje podanike da bi imao čime da ih potkupljuje. On im je radi toga bio priredio, uz sve ostalo, hiperinflaciju krajem 1993. i početkom 1994. godine. Obnovljena je država u međuvremenu postala najveći poslodavac, te je dodatno uvećala zavisnost svojih zaposlenika i njihovih porodica od (zlo)volje mesnih vladalaca. Njeni su upravitelji ujedno pripremili pljačkašku privatizaciju, iz koje je, uz klasu partijskih i okolopartijskih novobogataša, iznikla i ogromna armija nezaposlenih. Lišeni prilike za normalna rad i redovnu zaradu zaslugom države i njenih upravljača, oni sada od te iste, skoro pa bankrotirane, države očekuju da im osigura preživljavanje. Koruptivna je moć države, uz ostalo, dodatno porasla, na primer, prećutnim dozvoljavanjem divlje gradnje, te njenom naknadnom jeftinom legalizacijom. Ne treba zanemariti ni koristi koje država i njeni upravljači stižu iz skupog održavanja sistema navodno besplatnog školovanja, te opšteg, a za većinu nedostižnog socijalnog, zdravstvenog i penzijskog osiguranja i tako redom.

Sve ovo je u konačnici snizilo prag osetljivosti žitelja Srbije na masovnu, a politikom zapretanu korupciju. Uz to, preovlađujuće populističke ideologije, a posebno one koje počivaju na obećanjima o srećnoj kolektivnoj budućnosti, ovde su korišćene za to da se od podanika sadašnjih pribavi voljni pristanak na brojna odricanja, a neretko i na žrtvovanja, po pravilu samo drugih i drugačijih, zarad svoje navodne veće i buduće koristi. Za tu im je svrhu dat opšti, dakako nemušti, oprost za to što učestvuju u svom korumpiranju. Jezičkim je poduhvatima zato prvo uklonjen negativni predznak isped njihovog

(ne)svesnog pristanka na socijalnu korupciju. Potom je masovna korupcija iliti korupcija masa preimenovana u lukavu i samoodbrambenu snalažljivost žitelja ovdašnjih. Dobijena je smeša u sledećem koraku nakalemljena na neke od neprekidno ponavljanih i uvreženih – dakako socijalno (intersubjektivno) konstruisanih – predstava Srba o sebi i o svom plemenu. A u toj je predstavi svaka država, pa i ona kojom upravljaju dični izdanci roda srpskog, ako ne već neprijatelj, ono svakako protivnik koga treba, kad god se to može, barem prevariti i zakinuti, ako se već njegovom železnom zagrljaju izbeći ne može. Utom je snalažljivost prerasla u vrlinu kojoj se dodatnom ideološkom i jezičkom obradom u „organskom Mi ključu“ može prikačiti čak i obol svesnog otpora i/ili delatnog protesta protiv važećeg (svakog) poretka i vladajuće klase. Samo na korak od toga se, dakako, nalazi izokrenuto shvaćeni patriotizam, kojim se pak izravno materijalizuje stara boljševička parola, po kojoj ispada da što je Srbiji sada gore, to je za nju i njen konačni povratak svetom nacionalnom trojstvu „mača, krune i oltara“ bolje, a nadasve sve bolje za njene vladaoce. Skorašnja iskustva, štaviše, svedoče da okrunjena i miropomazana može biti i tvrda glava narcisoidnog partijskog vojnika, uprkos tome što joj manjka plave krvi.

Srbija i njeni podanici sve gore pobrojano ne bi postigli, i to pre roka, bez dragovoljnog, predanog i temeljitog pregnuća svojih političkih lučonoša i predvodnika. Utoliko glavne zasluge i odličja za uspešno ukorenjivanje, brižno negovanje i bujanje korupcije pripadaju ovdašnjoj političkoj klasi, te njihovim zelenašima iz senke. Teško je, međutim, razaznati i pouzdano izmeriti to koliko je ko od njih, te pod okriljem kog partijskog i/ili nacionalnog programa, kao i za vreme čije vladavine doprineo tom uspehu. Nema ipak mesta za sumnju u to da su oni, svako za sebe i svi zajedno uz poneku retku crnu ovcu, revnosno i požrtvovano sve vreme delali u korist korupcije.

Zahvaljujući tome politika je u Srbiji, uz sve ostalo, postala koruptivna delatnost, u kojoj sustavno korumpiranje svojih podanika i potčinjenih biva nužnom pretpostavkom za što uspešniju i izdašniju međusobnu korupciju vladalaca ovdašnjih. Istini za volju, koruptivna je moć brojnih političkih grupa i pojedinaca ozbiljena i unovčena tek pošto su oni u taj posao uložili sav svoj talenat, te mnogo truda, znoja i znanja. Nije zgoreg, stoga, još malo razmotriti čemu sve to treba zahvaliti za to što je korupcija postala glavna, ako ne već i jedina, igra u Srbiji.

Politički su podvižnici ovdašnji prvi veliki uspeh postigli time što su, uprkos svemu, produžili boravak Srbije u pretpolitičkom stanju. Ovo tim lakše, jer su ubrzo nakon 5. oktobra bez zazora i udruženo otklonili opasnost od njene političke i svake druge normalizacije oličene u Zoranu Đinđiću. Ne čudi, stoga, to što bivši mu saborci o svakoj godišnjici streljanja negovog, javno liju i brišu suze gorke, a da se nisu tada, pa ni do sada dosetili toga da im lični moral – dabome, ako ga imaju – nalaže da podnesu ostavke i nepovratno iščeznu iz političkog života ovdašnjeg. Da ironija bude veća, Zorana Đinđića su čelnici Demokratske stranke potom posmrtno izmirili sa njegovim političkim neprijateljima, te time uvećali svoje, kako se to danas u novogovoru kaže, koalicione kapacitete. Otud su ovde Faradejeve jedinice za merenje električnog kapaciteta pretočene u odokativnu jedinicu partijske i lične spremnosti za međusobnu trgovinu i korupciju po modelu „imal` mene tute“, odnosno „koliko sam ja u tome dobar“.

Bezobalnim je za tu svrhu učinjeno polje političke trgovine iliti trgovine u okviru političke klase. Nema otud u Srbiji takoreći nijedne vrste i oblasti ljudskih delatnosti – počevši od tzv. visoke politike, preko ekonomije, kulture i sporta, pa sve do obdaništa i zoo-vrtova – koja nije natrunjena ili prepokrivena politikom. Zahvaljujući tome, višestruko je obogaćen i uvećan asortiman roba i usluga koje se prodaju ili kupuju na međupartijskoj berzi. Valja pri tome znati da tom zgodom, nezavisno od toga da li se trguje ministarskim i ostalim foteljama ili nečim drugim, partije i njihovi čelnici u stvari stiču prava (dobijaju koncesiju) za neograničeno istiskivanje političkih i materijalnih dobiti iz netom kupljene (trampljene) robe.

Da bi to postalo moguće, združeni su partijski bojovnici za poslednjih 12 godina učinili sve što su mogli da sebe zaštite od odgovornosti za svoje (ne)činjenje. Potom i to da spreče da ih iko, a pogotovo delatno, kontroliše i nadzire. Otud je Ustavom Srbije naložena podela vlasti između njene tri osnovne grane ostala nedosegnutom. Iz političkog je pak sistem, uprkos njegovoj raskošnoj demokratskoj ornamentici, stvarna moć i vlast odmah preseljena u budoare i kuloare partijskih vođa i njihovih doglavnika. Čini se otud da je današnja politička klasa Srbije uspela da u velikoj meri ozbilji ideale Slobodana Miloševića, svog rodonačelnika i prethodnika, o imanju i praktikovanju apsolutne, a neodgovorne vlasti i moći. U skladu sa tim, narasla je i koruptivna moć sadašnje političke klase i delatnika njenih. Ova moć potom biva, u skladu sa načelima i mehanizmima partijske države, raspodeljivana uzduž hijerarhijske i subordinacijske ose. Jedan deo te moći biva, dakako, dostavljen i neposrednim izvršiocima vrhovne partijske volje ne bi li i oni osetili neke od koruptivnih blagodeti odanosti svoje i službovanja svog.

Zbog svega toga, korupcija se u političkom polju Srbije nadasve uspostavlja i iskazuje kao oblik skrivene i nezakonite preraspodele i (zlo)upotrebe jezgra društvene moći i vlasti. Uz to, posredstvom korupcije, a u sadejstvu sa ostalim mehanizmima partijske države, načelno impersonalna vlast i moć bivaju privatizovane, te potom pretvorene u trgovinski artikal. Pod tim se okriljem ujedno odvija razmena ili trampa posedujućeg dela političke vlasti i moći za materijalna dobra. Otud korupcija, a pogotovo masovna, postaje u Srbiji ključni, a pervertirani način za pribavljanje nekih od javnih usluga i dobara. Ne manje važno jeste i to što korupcijom žitelji ovdašnji bivaju dodatno ponižavani i potčinjavani. Time im ujedno bivaju ukinuti izgledi da u skorije vreme dosegnu status građanina.

REPUBLIKA
SRBIJA
AGENCIJA
ZA BORBU
PROTIV
KORUPCIJE

Publikacija je objavljena uz podršku Agencije za borbu protiv korupcije u okviru projekta „Mapa rizika od korupcije u sektoru bezbednosti“. Stavovi autora izneti u tekstu ne odražavaju nužno mišljenje Agencije.